

ΚΑΤΑΚΟΜΒΗ

Έξαμηνιαία έκδοση Μητροπολιτικού-Καθεδρικού
Ί.Ν. Άγ. Νικολάου Βόλου

Υπεύθυνος Πρωτ. Βασίλειος Κων. Ακριβόπουλος

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1996

ΕΝΟΡΓΑΝΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Κωνσταντίνου Χαρίλ. Καραγκούνη
| Θεολόγου – Μουσικολόγου

Ἡ Β' Βατικάνειος Σύνοδος (11/10/1962-8/12/1965)¹ τῆς δυτικῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας στή «Διάταξιν περί Θείας Λατρείας», τήν ὁποία ἐξέδωσε, καθορίζει τά ἐξῆς σχετικά μέ τήν ἐνόργανη λατρεία:

«Τό Ὅργανον ἄς χαίρη μεγάλης ἐκτιμῆσεως ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς παραδοσιακόν μουσικόν μέσον, τοῦ ὁποίου ὁ ἦχος ἔχει τήν δυνατότητα νά προσδίδη θαυμαστήν λαμπρότητα εἰς τάς ἱεροτελεστίας, ὡς καί νά ὑψώνει μέγαν τόν νοῦν πρός τόν Θεόν καί τά ἄνω. Ἄλλα μουσικά ὄργανα ἐπιτρέπεται νά γίνωνται ἀποδεκτά εἰς τήν θείαν Λα-

τρείαν, κατά τήν κρίσιν καί τήν συγκατάθεσιν τῆς ἀρμοδίας κατά χώρας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς...»².

Ἐδῶ γίνεται λόγος γιά τό λεγόμενον Ἐκκλησιαστικό Ὅργανο, τό ἄλλως χαρακτηριζόμενο καί ὡς Ἀρμόνιο, τοῦ ὁποίου τόπος προέλευσης εἶναι τό Βυζάντιο καί ἡ ἱστορία – ἐν συντομίᾳ – τῆς εἰσαγωγῆς του στή δυτική ἐκκλησία ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Τό πρῶτον ἐκκλησιαστικόν ὄργανον ἐστάλη ὡς δῶρον εἰς Γαλλίαν ὑπό τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ἐν ἔτει 757 καί ἐτοποθετήθη ἐν Κομπενδίῳ. Κατά τό ὑπόδειγμα δέ τούτου Κάρολος

Μέγας διέταξε νά κατασκευασθῇ τό πρῶτον γερμανικόν ὄργανον ἐν Ἄαχεν (812). Κατά τόν 18^ο αἰῶνα εἶχον τοιοῦτον αἰ πόλεις Μόναχον, Φράϊσιγγεν, Ἄαχεν, Μαγδεμβούργον, Ἀλβεστάτ καί Ἐρφοῦρτον. Ἐν Ἀγγλίᾳ δέ κατά διαταγήν τοῦ ἐπισκόπου Ἐλφεγ ἐν Οὐίντσεστερ κατασκευάσθη ὄργανον ἔχον 400 σύριγγας καί 14 φυσιτήρας»³.

«Ἐκ τοῦ Βυζαντίου φαίνεται ὅτι εἰσήχθη τό Ὅργανον καί εἰς τήν Ἰσπανίαν τόν 9^ο αἰῶνα. Ἦδη ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ἀναφέρει τήν ὑπαρξή παρομοίου ὀργάνου εἰς τήν Δύσιν. Ὁ Κωνσταντίνος ὁ Κοπρώνυμος (741-775) ἔστειλεν ἐν Ὅργανον εἰς τόν βασιλέα τῆς Δύσεως Πιπίνον τόν Βραχύν, ὁ δέ Μιχαήλ Ραγκαβέ (811-813) ἐν ἐπίσης εἰς Κάρολον τόν Μέγαν. Ἐκτοτε τό Ὅργανον ἐξηπλώθη εὐρέως εἰς τήν Δύσιν, διά νά γενικευθῇ ἡ χρῆσις του κατά τόν Μεσαίωνα

καί νά καταστῇ σύν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῆς λατρείας τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Δύσεως»⁴.

Εἶναι, λοιπόν, ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένο, ὅτι ὁ ἐνόργανος χαρακτήρας τῆς ρωμαιοκαθολικῆς λατρείας ὀφείλεται στήν πνευματική καί καλλιτεχνική ἀνάπτυξη τοῦ βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ καί βεβαίως στή γεναιοδωρία τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ἐντούτοις, παρά τό γεγονός ὅτι τό ἀρμόνιο ἦταν γνωστό στό Βυζάντιο, δέ χρησιμοποιήθηκε ποτέ – οὔτε ἄλλο ὄργανο – στήν Ὁρθόδοξη λατρεία. Ὑπῆρξε, βεβαίως, τό κατ' ἐξοχήν ὄργανο τῶν ἀνακτόρων καί τοῦ ἵπποδρόμου, συνόδευε τίς κοσμικές ἑορτές καί πανηγύρεις στή Βασιλεύουσα, οὐδέποτε ὅμως χρησίμευε ὡς λατρευτικό μέσο.

Ἡ ἐκκλησία τῆς ἀνατολῆς ὑπῆρξε πάντοτε ἐπιφυλακτική σέ καινοτο-

μίες, οί όποίες συγκρούονται μέ τό σεμνό χαρακτήρα αὐτῆς καί εἶναι πιθανό νά ἀποβοῦν ἐπιζήμιες γιά τήν πνευματικότητα της. Τά μουσικά ὄργανα ἔφερναν στήν πρῶιμη ἐκκλησία ζωηρές μνήμες ἀπό τό εἰδωλολατρικό παρελθόν καί παράλληλα προσέγγιζαν τήν ἀτελῆ ἑβραϊκή λατρεία. Συνεπῶς, οί περισσότεροι Πατέρες τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀντιτάχθηκαν σθεναρῶς στήν εἰσαγωγή ὀργάνων στούς ναούς καί στήν ἀπερίσκεπτη μετατροπή τῶν τελευταίων σέ θεραπευτήρια ἐκκοσμικευμένων δρωμένων καί θεαμάτων. Ὡς τό μοναδικό κατάλληλο «ὄργανο» γιά τήν ἀνύμνηση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ δέχθηκαν τήν «ζῶσαν φωνήν», ἡ ὁποία εἶναι, ἄλλωστε, τό μόνο φυσικό μουσικό ὄργανο, πού παρέχει ἀπ' εὐθείας ὁ Θεός στόν ἄνθρωπο. Ἔτσι, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀνέπτυξε ἀποκλειστικά τή φωνητική μουσική,

μάλιστα τή μονοφωνική, στηριγμένη στό βαθύ θεολογικό ὑπόβαθρο καί τήν πνευματικότητα τῶν βιωματικῶν ὑποδείξεων τῶν ἁγίων Πατέρων, οί ὁποιοί θέλησαν νά διαφοροποιηθεῖ ἡ χριστιανική λατρεία ἀπό τήν εἰδωλολατρική καί τήν ἰουδαϊκή καί νά προσλάβει ἕνα πνευματικότερο ὕφος. Μάλιστα, κατοχύρωσαν μέ θεόπνευστα ἐπιχειρήματα τίς ἐπιλογές τῆς νέας θρησκείας, ἡ ὁποία δέν διετήρησε τήν ἐνόργανο ἑβραϊκή παράδοση. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος παρατηρεῖ:

«Ἐγώ δέ ἐκεῖνο ἄν εἶποιμι, ὅτι τό παλαιόν οὕτως ἤγοντο διά τῶν ὀργάνων τούτων, διά τήν παχύτητα τῆς διανοίας αὐτῶν καί τό ἄρτι ἀπεσπᾶσθαι ἀπό τῶν εἰδώλων. Ὡσπερ οὖν τάς θυσίας συνεχώρησε, οὕτω καί ταῦτα ἐπέτρεψε, συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ»⁵.

Καί ὁ Μ. Ἀθανάσιος δικαιολογεῖ τή λατρευτι-

κή χρήση τοῦ ΡΝ' ψαλμοῦ (τῶν γνωστῶν «αἰνων»⁶) στήν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου, ὡς ἐξῆς:

«Καί γάρ τό αἰνεῖν τόν Θεόν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις καί κιθάρα καί δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, σύμβολον πάλιν ἦν καί σημαντικόν τοῦ συγκεῖσθαι μέν νομίμως τά μέλη τοῦ σώματος ὡς χορδάς, τούς δέ λογισμούς τῆς ψυχῆς ὡς κύμβαλα γίνεσθαι, καί λοιπόν τῇ ἤχῃ καί τῷ νεύματι τοῦ πνεύματος ταῦτα πάντα κινεῖσθαι καί ζῆν...»⁷,

παραλλήλως δέ προτρέπει «μή διά κιθαρῶν»⁸ (ἐνν. ψάλλητε).

Καί ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρείας, ἐρμηνεύοντας τούς ψαλμούς τῶν Αἰνων, παροτρύνει μέ τον ἀκόλουθο ἔνθεο τρόπο:

«Τήν λειτουργίαν δέ τήν θεϊκήν διαχωρίζων, ψάλλει τό Πνεῦμα. «Αἰνεῖτε αὐτόν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος» καί γάρ ἐν ἤχῳ σάλπιγγος ἀναστήσει τούς νεκρούς. «Αἰνεῖτε αὐτόν

ἐν ψαλτηρίῳ» ὅτι ἡ γλῶττα τό ψαλτήριον Κυρίου. «Καί ἐν κιθάρα αἰνεῖτε αὐτόν». Κιθάρα νοεῖσθω τό στόμα, οἶονεῖ πλήκτρῳ κρουόμενον τῷ Πνεύματι. «Ἐν τυμπάνῳ καί χορῷ αἰνεῖτε αὐτόν», τήν Ἐκκλησίαν λέγει τήν μελετήσασαν τῆς σαρκός τήν ἀνάστασιν ἐν ἠχοῦντι τῷ δέρματι. «Ἐν χορδαῖς καί ὀργάνῳ αἰνεῖτε αὐτόν». Ὁργανον τό σῶμα λέγει τό ἡμέτερον, καί χορδάς τά νεῦρα αὐτοῦ, δι' ὧν ἐναρμόνιον εἴληφε τήν τάσιν, καί κρουόμενον τῷ Πνεύματι τούς φθόγγους ἀποδίδωσι τούς ἀνθρωπίνους. «Αἰνεῖτε αὐτόν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ», κύμβαλον τοῦ στόματος τήν γλῶτταν λέγει, ἡ τοῖς κρουομένοις ἐπηχεῖ χεῖλεσι. Διά τοῦτο ἐπεφώνησεν τῇ ἀνθρωπότητι: «Πᾶσα πνοή αἰνεσάτω τόν Κύριον», ὅτι πᾶσαν, ἦν ἐποίησεν, ἐπεσκέψατο πνοήν. Εἰρηνικόν γάρ ὡς ἀληθῶς ὄργανον ὁ ἄνθρωπος ἐστίν. Τά δ' ἄλλα, ἦν

πολυπραγμονή τις, ὄργανα εὐρήσει πολεμικά, εἰς τὰς ἐπιθυμίας ἐκφλέγοντα, ἢ τούς ἔρωτας ἐκκαίοντα, ἢ ἐξαγριαίνοντα τούς θυμούς. Χρῶνται γοῦν παρά τούς πολέμους αὐτῶν, Τυρρηνοί μὲν τῆ σάλπιγγι, σύριγγι δέ Ἀρκάδες, Σικελοὶ δέ πηκτίσιν, καὶ Κρήτες λύρα καὶ Λακεδαιμόνιοι αὐλῶ καὶ κέρατι Θράκες, καὶ Αἰγύπτιοι τυμπάνῳ καὶ Ἀραβες κυμβάλῳ. Ἐνὶ δέ ἄρα ὄργάνῳ τῷ Λόγῳ μόνῳ τῷ εἰρηνικῷ, ἡμεῖς κεχρήμεθα, ᾧ γεραίρομεν τόν Θεόν. Οὐκ ἔτι τῷ ψαλτηρίῳ τῷ παλαιῷ καὶ τῆ σάλπιγγι, καὶ τυμπάνῳ, καὶ αὐλῷ, οἷς ἔθος ἦν τούς ἐν πολέμῳ ἀσκητάς, καὶ τοῦ θείου καταπεφρονηκότας φόβου, ἅμα καὶ τὰς πανηγύρεις χοραίοις συγχρηῆσθαι, ὡς δεῖ τό ἔκλυτον αὐτῶν τοῦ φρονήματος διά τῶν τοιούτων ἐπανίστασθαι ρυθμῶν»⁹.

Πνευματική, λοιπόν, ἡ λατρεία τῆς Ὁρθοδοξίας γιά τοῦτο καὶ ὁ Μ. Βασί-

λειος, προειδοποιεῖ:

«Ἡ γλῶσσα ψαλλέτω, ὁ νοῦς ἐρευνάτω τήν διανοίαν τῶν εἰρημένων, ἵνα ψάλλῃς τῷ πνεύματι, ψάλλῃς δέ καί τῷ νοῖ. Μή γάρ δόξης ἐπιδέεται ὁ Θεός, ἀλλά σέ βούλεται ἄξιον εἶναι τοῦ δοξασθῆναι»¹⁰.

Καί σέ ἄλλο σημεῖο ἐπισημαίνει συμφωνώντας μέ τόν ἀνωτέρω Κλήμη:

«Ψαλτήριον μὲν τροπικῶς, καὶ ὄργανον ἡρμωμένον μουσικῶς εἰς ὕμνους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἡ τοῦ σώματος ἐστὶ κατασκευή. Ψαλμός δέ αἱ διά τοῦ σώματος πράξεις, αἱ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀποδιδόμεναι»¹¹.

Ὅμως, τήν ὀργανική μουσική ἀπορρίπτει ἀπό τή λατρεία ἀκόμη καὶ ὁ Θωμᾶς Ἀκινάτης, ἡ κορυφαία αὐτή θεολογική φυσιογνωμία τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος δέχεται, ὅτι ἡ ἐνόργανη μουσική κολακεύει τίς αἰσθήσεις καὶ ὅτι μόνο ἡ ἀνθρώπινη φω-

νή μπορεῖ νά ὑψώσει τήν ψυχή ὡς τό Θεό¹².

Ἀπό τούς νεώτερους Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀσχοληθῆ μέ τό θέμα, ὁ Α.Δ. Δελήμπασης ἰσχυρίζεται πτώση «εἰς τήν αἵρεσιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ» ὅσων «ἐνοργάνως λατρεύουσι τόν θεόν» καί ἐπιχειρηματολογεῖ ὡς ἐξῆς:

«Λατρεύων ὁ χριστιανός τόν Θεόν διά μουσικῶν ὀργάνων ἐπιδιώκει τόν σωματικόν νόμον τῆς ΠΔ καὶ μιμεῖται τούς ἀπειθοῦντας εἰς τόν Θεόν Ἰουδαίους. Τηρεῖ παρανόμως ἐντολήν παλαιάν, τοπικήν καὶ προσωρινήν, ἡ ὁποία κατηργήθη ὑπό τοῦ Κυρίου. Τοιοῦτοτρόπως, ἐγκαταλείπει τόν χριστιανισμόν καὶ ὀπισθοδρομεῖ εἰς τόν καταλυθέντα Ἰουδαϊσμόν. Οἱ λατρεύοντες τόν Θεόν ἐνοργάνως ἐκπίπτουν ἀπό τόν χριστιανισμόν εἰς τήν αἵρεσιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ»¹³.

Ἐντυπωσιακή εἶναι ἐπίσης ἡ τοποθέτηση τοῦ

Στ. Ράμφου, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ ἔλλειψη προσωδίας στή γλῶσσα τῆς εὐρωπαϊκῆς λατρευτικῆς μουσικῆς ἐπέβαλλε ὡς βάση τῆς τό Ὁργανο¹⁴.

* * *

Ἡ ἐνόργανη μουσική εἶναι ἀκατάλληλη γιά τή λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία γιά τίς ἱερές τῆς ἀκολουθίες ἐπιζητᾷ τό ἀπέριττο, τό ἀνεπιτήδευτο, τό γνήσια κατασκευαστικό κλίμα. Γι' αὐτό καί καμία μεταρρυθμιστική προσπάθεια δέν ἔγινε — ἡ τουλάχιστον δέν καρποφόρησε — ἐκ μέρους τῆς ἱεραρχίας, παρότι ὑπῆρξε καταλυτική ἡ ἐπίδραση τῆς δύσης, πού κατάφερε νά ἐνσπείρει ζιζάνια ἐκκοσμικεύσεως, δημιουργώντας πρόσφορο ἔδαφος καὶ ἀρκετούς «δραματιστές» νεωτεριστικῶν τάσεων.

Ὅπως ὅλες οἱ ἐκκλησιαστικές τέχνες στή δύση, ἔτσι καί ἡ μουσική

θεωρείται εκφραστική του Θείου Κάλλους¹⁵. «*Δι' ἀνθρωπίνων ἔργων*» οἱ πιστοὶ πασχίζουν νά κατανοήσουν τό Θεῖο Κάλλος, καί νά τό ἀναπαραστήσουν, κατεβάζοντάς το στά γήινα δεδομένα. Ἄλλά, ἔτσι, τό Τέλειο δέν καταβιβάζεται ἀπλῶς, ἀλλά ὑποβιβάζεται καί ὑποβαθμίζεται σέ ἀτελεῖ σχήματα καί στά μάτια τῶν ἀνθρώπων σχετικοποιεῖται. Καί παρόλη τή συχνά παρατηρούμενη μεγαλοπρέπεια καί ἐπιβλητικότητα του τεχνουργούμενου ἔργου (στήν περίπτωσή μας ἐνοργάνως ἢ πολυφωνικῶς μουσικοῦ), ἀπουσιάζει ἡ ἐσωτερικότητα, ἡ μεταφυσική ἀναζήτηση, ἡ προτύπωση τοῦ ἀκατανόητου. καί ἀσύλληπτα ὑπερφυσικοῦ Θείου Κάλλους.

Ἄντιθέτως, ἡ ἀνόργανος καί μονοφωνική ἐκκλησιαστική μουσική τῆς ἀνατολῆς δέν ἀποσκοπεῖ στό νά ἀποβῆ ὅσο τό δυνατόν περισσότερο ἐκφραστική τοῦ Θείου Κάλλου,

τό ὁποῖο οὐσιαστικῶς εἶναι ἀπερίγραπτο, ἀλλά χρησιμοποιεῖται ἀναγωγικά γιά βοηθητικούς σκοπούς. Ὁ πιστός καλεῖται νά συμμετάσχει στή θεία λατρεία μέ ὅλη του τήν ὄντοτητα, μέ ὅλες του τίς αἰσθήσεις. Καί στήν προσπάθειά του αὕτη εὐρίσκει ἀρωγούς καί ἀναγωγεῖς τῶν αἰσθήσεων, γιά μέν τήν ὄραση τίς βυζαντινές εἰκόνες, γιά τήν ἀκοή τήν ἔλλογο μουσική, γιά τήν ὄσφρηση τό εὐῶδες θυμίαμα, γιά τήν ἀφή τήν ἀποτύπωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐπί τοῦ σώματος, γιά δέ τή γεύση τό ὑπερφυές καί μέγα μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, τό ὁποῖο τελικῶς ἐξαγιάζει καί ὀλόκληρη τήν ψυχοσωματική ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι ἡ κτίση ἀνάγεται στόν οὐρανό. Δέν καταβιβάζεται κατά κάποιο μαγικό τρόπο ὅλος ὁ οὐρανός στήν κτιστότητα.

Μέσα σ' αὐτό, λοιπόν, τό πλέγμα τῆς σο-

φίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τό ὁποῖο σαφῶς καί ἐμφανῶς καθοδηγεῖ τούς ἁγίους Πατέρες τῆς ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἐντάσσεται καί ἡ μονοφωνική ἀνόργανος μουσική, πού μέ τή σειρά της ἀποβλέπει στήν προβολή τοῦ λόγου καί ἐξυπηρετεῖ τή λογική λατρεία τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, ὁ πιστός κατορθώνει νά ἐξυψώνει τό φρόνημά του «*ἀπό τῆς γῆς εἰς τά ἄνω*», ἀποθέτοντας στά χέρια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «*πᾶσαν βιωτικήν μέριμναν*».

Ὡστε, ἡ ἐνόργανη μουσική δέν προσιδιάζει στήν ἀπλότητα τοῦ χαρακτηριστήρα τῆς Ὁρθόδοξης ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Εἶναι ἓνα πολυδαίδαλο οἰκοδόμημα, μέσα στους θόλους καί τή διαρρύθμιση τοῦ ὁποίου ὁ εἰσερχόμενος ἐμπλέκεται ἐπικίνδυνα καί παραπλανᾶται. Μέ μέσο τήν ἐνόργανη, ὡς ἐκ τούτου δέ καί πολυφωνική μουσική, ὁ συμμετέχων πιστός μετατρέπε-

ται σιωπηλά σέ παθητικό ἀκροατή, ὁ ὁποῖος ἀρκεῖται σέ μία ἀπλή συναισθηματική ἔξαρση. Νομίζει πῶς ὁδηγεῖται στό Θεό μέσω τῆς ἔξωθεν ἐπιβαλλόμενης χαρᾶς ἢ θλίψεως, μέσω τῆς ἀνεξέλεγκτης εὐχαρίστησης, πού ἴσως νά ὁδηγεῖ σέ ἡδονή τῶν αἰσθήσεων, ἀλλά τελικῶς ἀποτυγχάνει τήν ἐπικοινωνία μέ τό Θεό, γιατί δέν καταφέρνει νά τοῦ ἀπευθυνθῆ μαζί μέ τόν ὕμνωδό, «*ὡς ὁ ἄσωτος υἱός ἦλθον κἀγώ, Οἰκτίρμων, δέξαι με μετανοοῦντα καί ἐλέησόν με ὁ Θεός*». Χαίρεται καί ἀγαλλιᾶ γιά τήν ὑπαρξη καί τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ κατά τήν λατρεία, ἀλλά φεύγει ἀπό τό ναό μέ τό κενό, ὅτι δέν κατόρθωσε νά Τόν δεῖ ἀπό κοντά, νά Τοῦ ἀπευθύνει τό λόγο του καί νά δεχθῆ τό Λόγο Ἐκείνου, ὅπως ὁ «*μικρός*» Ζακχαῖος, ὁ ὁποῖος μέσω τῆς συκομορέας ἄκουσε τή φωνή τοῦ Κυρίου νά τόν καλεῖ:

«Ζακχαΐε, σπεύσας κατάβηθι. Σήμερον ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι»¹⁶.

Ἀντιθέτως, ἡ ἀπλή ὁμοφωνική ἀνόργανη μουσική βοηθᾷ τόν πιστό νά παραστή μπροστά στόν Θεό καί χωρίς συναισθηματισμούς νά τοῦ ἐξομολογηθῆ «ἐνώπιος ἐνώπιω», μέ μόνο δῶρο τήν τέλεια καί ἀνυπόκριτη ἀγάπη πρὸς Ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος «ἀγάπη ἐστίν». Αὐτός ὁ πιστός ξέρει γιατί λατρεύει τόν Θεό, γιατί ὕμνεῖ, εὐλογεῖ, προσκυνεῖ, δοξολογεῖ καί εὐχαριστεῖ τόν Θεό, ξέρει, γιατί ἰκετεύει τόν Θεό. Δέν παρορμᾶται ἀπό τά εὐμετάβλητα συναισθήματά του νά κάνει ὅλα αὐτά. Ἔτσι, ὁ ἀπλός του λόγος γίνεται ἐπικοινωνία καί «ἐξοικείωση» μέ τήν Ἁγία Τριάδα. Ὡστε, ἡ μουσική του προσφέρει τήν ἐμπειρία τῆς θέωσης, χωρίς νά τόν πλανᾷ μέ ψευδεῖς ὑποσχέσεις γιά κάτι τέτοιο. Γι' αὐτό στήν ἀνατολή ἐκφράστηκε ἐκείνη ἡ ρή-

ση τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, τῆς ὁποίας τή διατύπωση δέ θά συγχωροῦσε ποτέ ἡ δύση:

«Κᾶν γεγηρακῶς τις ἦ, κᾶν νέος, κᾶν δασύφωνος, κᾶν ρυθμοῦ παντός ἄπειρος, οὐδέγ ἔγκλημα γίνεται. Τό γάρ ζητούμενον ἐνταῦθα, ψυχὴ νήφουσα, διεγερμένη διάνοια, καρδιά κατανευγμένη, λογισμὸς ἐρρωμένος, συνειδὸς ἐκκεκαθαρμένον»¹⁷.

Δέν θά ὑπῆρχε ἴσως ὠραιότερος ἐπίλογος αὐτῶν τῶν λίγων σκέψεων, ἀπό ἐκείνη τή σοφὴ παρατήρηση τοῦ Φώτη Κόντογλου σέ κάποια ζωντανή συνέντευξή του σέ ραδιοφωνική ἐκπομπή¹⁸:

«Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας ὕμνωδία εἶναι μουσικός λόγος, δηλαδή ἡ μουσική συνοδεύει τόν λόγο γιά νά τόν τονίσει, γιά νά τοῦ δώσει ζωηρότερη ἐκφραση. Κι εἶναι ἀνόργανη καί μονοφωνική, ὥστε νά καθορίζει τίς λέξεις καθαρά, ἐνῶ ἡ ἐνόργανη καί πολυφωνική μουσική τῆς

δύσης, παρεκτός πού εἶναι νύξη, ἐξουδετερώνει τὸ κοσμικὴ καί ἀκατάλληλη λόγο, τόν συγχύζει καί ἐγιά νά προκαλέσει κατάπικρατεῖ αὐτή».

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Τῆ Σύνοδο συνεκάλεσε στή Βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Πέτρου στή Ρώμη, ὁ πάπας Ἰωάννης ΚΓ', φιλοδοξώντας νά τήν ἀνακηρύξει οἰκουμενική, τήν οἰκουμενικότητά της ὁμως δέ δέχθηκε ἡ Ὁρθόδοξη Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

2. «Διάταξις περὶ Θείας Λατρείας», Ἑλληνικὴ μετάφραση κειμένου τῆς Β' Βατικανεῖου Συνόδου, Σελ. 45, § 120.

3. Κωνσταντίνου Παπαδημητρίου, «Τὸ μουσικὸν ζήτημα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1921, Σελ. 24, ἐν ὑποσημειώσει (1).

4. Γεωργίου Μεταλληνου, Ἀρμόνιον καί Ὁρθόδοξος πνευματικότης, Ἀθῆναι 1970, Σελ. 13.

5. PG 55, 494.

6. «Αἰνεῖτε τόν Θεόν... ἐν ἤχῳ σάλπιγγος... ἐν ψαλτηρίῳ καί κιθάρᾳ... ἐν τυμπάνῳ καί χορῶ... ἐν χορδαῖς καί ὄργανῳ... ἐν κυμβάλοις εὐήχοις... ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ...», Ὁρολόγιον τὸ μέγα (ἐκδόσεις Β.Δ. Σαλίβερου), Σελ. 103.

7. PG 27, 41B.

8. ΒΕΠΕΣ 32,117.

9. Παιδαγωγός, 2,4 PG 8, 441-442.

10. Ὁμιλία εἰς τόν κη' ψαλμόν, 7, PG 29, 304.

11. Ὁμιλία εἰς τόν κθ' ψαλμόν, 1, PG 29,305.

12. Ἐμὺλ Βυλερμόζ, Ἱστορία τῆς Μουσικῆς, ἑλληνικὴ μετάφραση Γιώργος Λεωτσάκος, Ἀθῆναι 1979, Σελ. 37-38.

13. Α.Δ. Δελήμπαση, Ψάλατε συνετῶς, Ἀθῆναι 1982, Σελ. 8-9.

14. Στέλιου Ράμφου, Μονοτονισμένη Μουσική, Ἀθῆναι 1986, Σελ. 43-44.

15. Διάταξις περὶ Θείας Λατρείας, ὁ.π., Σελ. 47, § 122.

16. Λουκᾶ, 1θ', 5.

17. Migne, 55,158.

18. Ἀπό τὸ προσωπικὸ ἀρχεῖο τοῦ γράφοντος.